

Јована Б. Јовановић*

Институт за српски језик САНУ, Београд

БОДИШЕЈМИНГ И ЕЈЏИЗАМ – НОВЕ РЕЧИ НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА КАО ПОКАЗАТЕЉИ СТЕРЕОТИПА И ВРЕДНОСТИ У СРПСКОЈ ЛИНГВОКУЛТУРИ**

Новоречје, 2025, бр. 12

Рад се бави анализом неологизама *бодишејминг*, *ејџизам* и *бумер* у савременом српском језику, с посебним освртом на њихову социолошку и културолошку условљеност, лексичко-семантичке карактеристике и употребу у дискурсу друштвених мрежа. Ови изрази се посматрају као лексички показатељи дубоко укореењених стереотипа о изгледу и старости, који се нарочито манифестују у перцепцији жена. Разматра се како језик одражава и одржава друштвене вредности и норме, те у којој мери нове речи потврђују или доводе у питање доминантне представе у српској лингвокултури. Као корпус за анализу коришћени су интернет извори, електронски корпуси PDRS 1.0 и SrWaC, као и *Речник нових речи у српском језику*.

Кључне речи: стереотип, физички изглед, старост, *бодишејминг*, *ејџизам*, *бумер*, лингвокултура

1. Социолошки оквир истраживања – тело и старост као друштвени конструкти

Савремени друштвени и медијски дискурси све интензивније обликују представе о телу, изгледу и старењу, чинећи их предметом јавне процене, контроле и вредновања. У том контексту, појављују се нове речи – неологизми као што су *бодишејминг*, *ејџизам* и *бумер* – које не само да именују нове друштвене појаве већ и језички потвр-

* j.jovanovic85@gmail.com

** Овај рад финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-136/2025-03/200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

ђују постојање дубоко укореењених стереотипа. Ове лексичке јединице делују као показатељи колективне свести и вредносних система који обликују лингвокултуру¹ једног друштва.

Стереотипи о изгледу и старости посебно погађају жене, будући да су телесност и младост често кључни критеријуми женске друштвене видљивости и вредности. Како истиче Сузан Сонтаг (Sontag 1972: 32–33), старење у патријархалном друштву има „двоструки стандард“ – оно код мушкараца може означавати зрелост и ауторитет, док код жена најчешће значи губитак вредности, сексуалности и релевантности. *Телесни капитал*, како га дефинише Пјер Бурдије, представља културно и симболички значајан ресурс који се неравномерно распоређује, а женско тело је често простор на којем се дешава репродукција друштвене хијерархије (Birešev 2006: 208).

Телесност, као видљиви и културно обликовани аспект идентитета, ретко када је само биолошка категорија – она је, пре свега, простор друштвене интеракције, контроле и симболичке репрезентације. Према схватању постструктуралистичких теоретичара, попут Мишела Фукоа (Foucault 1977), тело није неутрално, већ је конституисано кроз дискурсе моћи и знања. Оно се обликује кроз медицинске, правне, едукативне, али и медијске и популарнокултурне наративе који диктирају шта је „нормално“, „пожељно“ или „лепо“. Жене у том систему често постају објекти посматрања, оцењивања и дисциплиновања, што је темељно анализирао Лаура Малви (Mulvey 1975) у теорији „мушки поглед“ (male gaze), објашњавајући да пожељан, атрактиван изглед женског тела престаје да буде индивидуално питање и постаје друштвени императив. Како наводи Сузан Бордо (Bordo 1993), модерно друштво производи „нормализовано тело“, кроз механизме самодисциплине, у које спадају дијете, вежбање, естетска хирургија и непрестано праћење властитог изгледа. Ови механизми утичу посебно на жене, чији се физички изглед доживљава као мерило вредности и социјалне прихватљивости.

У таквом, идеализованом, социолошком естетском оквиру, старење постаје посебно проблематично, јер ремети доминантни култ младости. Ервинг Гофман (Goffman 1963) уводи појам *стигме* да би описао друштвено нежељене, маргинализоване карактеристике. Одређена телесна својства – гојазност, боре, опуштена кожа – постају друштвено обележена као непожељна, а људско тело, посебно жен-

¹ О појмовима *лингвокултура* и *лингвокултурни концепт* в. нпр. Воркачев 2001, Драгићевић 2024.

ско, уколико поседује те карактеристике, није само „другачије“, већ и мање пожељно, те се имплицитно или експлицитно у језику медија и јавном дискурсу сугерише да треба да буде мање видљиво или пак постаје предмет подсмеха. Старост, посебно код жена, често се третира као стигма – она указује на губитак атрактивности, сексуалности и продуктивности. Друштво очекује да жене „прикрију“ знаке старења, што се огледа у индустрији „антиејџ“ производа, софтверских филтера, медицинских и естетских третмана операција. Истовремено, појавом и експанзијом друштвених мрежа, процес дисциплиновања тела постаје не само друштвени императив већ и поље самопромоције, креирања представе о себи. Корисници интернета, а посебно жене, изложене су перманентној процени других, али и сопственој процени у односу на идеализоване представе младости и лепоте. У том смислу, друштвене мреже делују као простори истовремене видљивости и невидљивости: тело је истакнуто, али само уколико одговара наметнутим стандардима.

2. Предмет и циљеви истраживања

У датом друштвено-културном оквиру, појмови попут *бодишејминга* и *ејџизма* не представљају само социолошке термине, већ и лексичке рефлексије дискриминаторних друштвених појава – они сведоче о начинима на које се тело и старост, нарочито женска, друштвено обликују, процењују и вреднују. Зато су ови неологизми од великог значаја за разумевање савремене лингвокултуре и начина на који језик учествује у (де)конструкцији друштвене неједнакости. Имајући то у виду, лексема *бодишејминг* означава више од индивидуалног понижавања у конкретном контексту – она упућује на колективни образац друштвене контроле изгледа и њоме се реферише на целокупан концепт који је, по свој прилици, веома жив и у српској лингвокултурној заједници. Слично томе, лексема *ејџизам* у јавни дискурс уводи димензију структурне дискриминације засноване на старости, што постаје нарочито изражено у дигиталној епохи, у којој се вреднују брзина, прилагодљивост и културна компетенција младих генерација. Старење, у дигиталној култури, често бива исмевано, омаловажено, третирано с презиром. На основу примера из разговорног језика и комуникације међу корисницима друштвених мрежа приметан је растући генерацијски јаз између младих и старијих, што се лексички артикулише и кроз неологизам *бумер*. Ова лексема, која је првобитно неутрално означавала припадника послератне генерације, добија ново, често пејоративно значење, те данас све више

функционише као метафора за „застарелост“, „неприлагођеност“ и „неразумевање савременог света“, што додатно појачава дискриминацију старијих особа у јавном простору.

У овом раду поменути неологизми посматрају се као лексички маркери савремених вредносних оријентација, а посебна пажња посвећена је њиховој употреби у јавном дискурсу – у комуникацији на друштвеним мрежамама и уопште у медијском простору, са циљем да се покаже да ови појмови одражавају и одржавају стереотипне представе о женском телу и старости уопште. Намера је да се на неколиким примерима релативно нових лексема које су заживеле у савременом језику, а којима се именују дискриминаторне социолошке појаве, потврде неки увиди о стереотипној перцепцији жена и старијих особа у српској лингвокултурној заједници. Полази се од уверења да је кроз анализу нових лексичких јединица које су ушле у језик и заживеле у употреби могуће пратити и описивати неке далеко шире тенденције лексикона појединачног језика и начин на који се у њему рефлектују социолошке, културолошке, научно-технолошке, политиколошке и друге промене карактеристичне за једну говорну средину. Самим тим, неологизми који улазе у српски језик постају релевантан лексички материјал за проучавање језичке слике света његових говорника – они потврђују неке стабилне концепте и стереотипе који су живи у једној лингвокултури или пак могу указивати на промене у слици света под утицајем нових појава.

3. Стереотипи и језичка слика света

Под језичком сликом света одређеног језика подразумева се језиком изражен и у језичким јединицама сублимиран менталитет, карактер говорника тог језика – особине језичке личности, одраз националнокултурних специфичности, колективних уверења, стереотипа, те однос целокупне заједнице према традиционалним вредностима, културним тековинама и сл. (Бартмињски 2011: 19). Према Ј. Бартмињском, језичка слика света представља интерпретацију стварности садржану у језику, која је резултат субјективне перцепције говорника једног језика о свету, људима, стварима, догађајима и др. Отуда се језичка слика света може одредити као израз колективне концептуализације стварности говорника датог језика (РЛТ).

Премда је за опис и реконструкцију језичке слике света у лингвокултуролошким истраживањима уобичајенија анализа културно-

специфичне лексике,² сматрамо да неологизми који налазе своје место у лексичком систему такође могу указивати на друштвено-културне тенденције, на систем вредности лингвокултурне заједнице која усваја нове појмове или у другачијем контексту сагледава, интерпретира и именује већ присутне социолошке појаве, обичаје и вредности. Неологизми који су предмет нашег интересовања заправо су потврда већ присутних стереотипа и дискриминаторних тенденција у вези са физичким изгледом и телесним карактеристикама људи, као и са старошћу у нашој лингвокултури.

У оквиру лингвокултуролошког приступа анализи лексике, стереотип се посматра као стабилан елемент језичке слике света у коме су садржане колективне представе говорника о одређеном појму. Стереотип се дефинише као слика предмета формирана у одређеним друштвеним оквирима искуства, која одређује шта предмет јесте, како изгледа, како делује, како га третира човек (Бартмињски 2019: 13). Стереотипу у раду приступамо као језичком феномену и посматрамо га кроз лексичке јединице и контексте у којима се стереотипна перцепција неког појма манифестује.³ У фокусу пажње у овом раду јесу новији лексички показатељи стереотипне перцепције женског тела и, шире, језички репрезентанти концепта пожељног изгледа жене, не само у српској лингвокултури већ и глобално, будући да су посреди универзални конструкти, о чему сведочи како лексика којом се жена именује, евалуира (експресиви, пејоративи, афективи), тако и дискурзивне праксе, различити типови конструкција које подржавају родне стереотипе и др.

² Позивајући се на руску лингвокултуролошку школу В. А. Маслове, Р. Драгићевић констатује да се као предмет лингвокултуролошке анализе јављају лексичке јединице које су специфичне за један језик и немају еквиваленте у другим језицима; паремиолошки слој лексике; стереотипи, симболи, еталони, прецедентни текстови; митологизоване језичке јединице (обичаји, ритуали, митологеме и сл.), фразеолошки слој лексикона; појмовне метафоре; језичко понашање; и др. (Драгићевић 2010: 10). Више о томе в. Маслова 2001: 28–36.

³ Основу за проучавања стереотипа како у лингвистичким и (лингво)културолошким истраживањима, тако и у социологији, социјалној психологији, комунологији, медијским студијама и другим друштвено-хуманистичким наукама, поставио је амерички новинар и писац Волтер Липман, својом књигом *Јавно мњење* (*Public Opinion*, W. Lippmann 1922). По Липмановој теорији, људи не опајају стварност директно, већ креирају поједностављене слике о свету (*pictures in our heads*), које су често резултат општих, унапред формираних представа – стереотипа. Липман је сматрао да стереотипи служе као когнитивни механизам који омогућава људима да брзо и економично организују информације у комплексном свету.

Стереотипи о женском изгледу дубоко су укореењени у савременом друштву, а језик као средство комуникације међу припадницима појединачних друштвених заједница, уједно је и алат за обликовање друштвених норми. Његова је улога у том смислу двојака, јер језик и његов лексички систем омогућавају, с једне стране, да се проникне у систем вредности и слику света његових говорника, да се сагледају и проуче колективне културне вредности, стереотипи, културни концепти, али, с друге стране, појединачне лексичке јединице, те њихова употреба у јавном дискурсу, често играју значајну улогу у одржавању постојећих стереотипа и концепата. С друге стране, чини се да су негативни стереотипи према старијим особама тековина новијег времена и, донекле, промене колективног система вредности, тако да се младост изједначава са животном и професионалном потентношћу, физичком и менталном способношћу, здрављем, а старост концептуализује супротно томе.⁴

4. Стереотипи у сфери физичког изгледа и старости у србистичким истраживањима

У великом броју истраживања на српском лексичком материјалу, лингвисти су се дотицали стереотипа заснованих на физичком изгледу, показујући како се кроз опис различитих лексичко-семантичких група лексема, као и кроз анализу експресивних изведеница разних творбених типова могу тумачити стереотипи према мушкарцима и женама у српској друштвено-језичкој заједници, а физичке карактеристике, односно спољашност представљају важно поље вредновања обају полова. Проучавајући евалутивне модусе деминутивних и аугментативних именица у српском језику, В. Јовановић констатује да су за концепт ЖЕНА у српској култури, уз етички, једнако релевантни естетски параметри (Јовановић В. 2010: 100). До сличног запажања долази и С. Ристић (2004: 87–95) у анализи експресива чије се лексичко значење може представити компонентама 'особа + физичка особина', као и Љ. Поповић (2006), која је проучавала је разлике у концептуализацији стереотипа мушкарца и жене у српском

⁴ У српском лексичком систему налазимо и потврде наклоности према старијим особама, те перцепције старости као животног доба које имплицира мудрост и искуство. О томе сведоче нпр. лексема *старица* и контексти њене употребе у РМС (*Имам још да напоменем нестора данашњих српских умјетника, старицу С. Тодоровића; За столом ... посадили су часне старике са ... седим брадама*), као и придев *стар*, који се у именичкој служби користи да означи оца и мајку у подмаклим годинама (исп. у РСЈ: *стари, стара; мој стари* и сл.).

и украјинском језику. У већем броју наших ранијих истраживања лексичке пејорације у сфери ЧОВЕК у српском језику (исп. Јовановић Ј. 2018, 2021, 2023) дотицали смо се питања физичке карактеризације мушкараца и жена, те старости као параметра негативне оцене, указујући на њихов значај у колективном систему вредновања и стереотипној перцепцији полова у српској лингвокултури. Неки од увида до којих смо дошли веома су значајни за ово истраживање: нпр. творбено-семантичка и лингвокултуролошка анализа пејоратива показала је да се у српској лингвокултури изразито негативно оцењује непожељан изглед жена и да се жена позитивно вреднује уколико задовољава имплицитан естетски критеријум колектива; за мушкарце лепота није пресудан параметар у евалуацији физичког изгледа, али се мужевност у колективној оцени физичког изгледа доводи у везу са висином мушкарца, телесном развијеношћу и мускулатуром, што у патријархалном друштву имплицира снагу и способност за остваривање заштитничке улоге (Јовановић 2023: 393). Даље, као релевантан параметар у вредновању физичког изгледа жене јавља се и компонента 'природност', 'неизвештаченост', а негативној оцени подлежу представници оба пола уколико у погледу висине, тежине, те развијености појединих делова тела одвећ одступају од пожељне мере, односно просечности. О свему томе сведочи више десетина погрдних назива за немужевно грађеног мушкарца ниског раста, као и низ лексема којима се погрдно именује изразито мршава женска особа, при чему се телесна неразвијеност жене обично доводи у везу са изостанком облина као атрибута женствености и сексуалности. Ипак, упркос чињеници да се облине сматрају пожељном карактеристиком у креирању стереотипа о женској лепоти и сексипилу, утврђено је да се свако прекорачење мере и одступање од уобичајеног, чак и када су у питању атрибути женственог изгледа – оцењује као негативно, лоше (Јовановић 2023: 393). Коначно, семантичка анализа погрдних назива за човека на основу животног доба (Јовановић 2018: 613–614), показала је да у савременом српском друштву, у новије доба, а превасходно у омладинском жаргону, постоји извесна нетрпељивост према старијим особама, непоштовање у односу према њима, те колективна оцена старости као нечег непожељног, негативног. Закључили смо да на такву језичку слику света коју репрезентују пејоративи у сфери ЧОВЕК по свој прилици утичу психолошки фактори, тачније – асоцијативно повезивање старости са смрћу, болешћу, физичким пропадањем, умањеном радном способношћу и другим биолошким и социолошким пратиоцима овог животног доба.

5. Бодишејминг и ејџизам – неки од стабилних стереотипа у српској лингвокултури

Имајући у виду напред истакнута запажања српских лексиколога о експресивној лексици којом се реферише на физички изглед и старост, можемо констатовати да су стигматизација и дискриминација на основу физичког изгледа и година као концепти одавно присутни и у српској лингвокултури, али се у деценији за нама постојећи дискриминаторни ставови именују релативно новим јединицама, које сматрамо вредним пажње у неолошким истраживањима. Две кључне лексеме које су заживеле у јавном дискурсу – у медијском језику, дискурсу друштвених мрежа, па чак и у популарној психологији, односно модерним социолошким истраживањима јесу *бодишејминг* и *ејџизам*, те се у овом истраживању бавимо њиховим творбено-семантичким потенцијалом, смислом и лингвокултуролошким аспектом њихове употребе.

Посреди су англобализми⁵, чије значење и широка примена, у српском, али и свим другим језицима, у које су ушли из енглеског, јасно указују на то како је, глобално посматрано, друштво све више усмерено према физичкој атрактивности и младости, док старост и изостанак савршенства, тј. неусклађеност са постојећим, трајним или актуелним естетским идеалима – постају друштвено непожељни, стигматизују се на различите начине, па и лексички. Анализом ових нових лексичких јединица, заједно са неким већ етаблираним, неретко пејоративним лексемама, можемо јасно видети како језик одражава, а у многим случајевима и перпетуира, негативне стереотипе о женама и њиховој улози у друштву.

5.1. Бодишејминг

Неологизам *бодишејминг* забележен је и у првој књизи *Речника нових речи у српском језику* (РНРСЈ 1), чији су аутори Ђ. Оташевић, М. Николић и В. Ђорђевић и дефинисан је као 'облик дискриминације људи, најчешће жена, због њиховог физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог'. Примери у речничком чланку датирају од 2017. године наовамо:

⁵ Д. Ајдачић (2020: 30–31) уводи термин *англобализам* за означавање енглеских речи које се преузимају и бивају широко распрострањене у употреби у другим језицима, а настале су у процесу глобализације.

Dok je ova potonja korak unapred u predstavljanju krupnijih ljudi, i bavi se pitanjima kao što su **bodi šejming** i hiperseksualizacija, premisa ove prve je fokusirana na debelu tinejdžerku koja smrša i želi da se osveti svima koji su se ogrešili o nju; Je li ti to želiš biti pozitiviti za sebe, a **bodi šejming** za ljude koji su zategnu-ti??????? Je li u tom grmu leži zec?; Žene pričaju o najgorem **bodi-šejmingu** koji su iskusile!; Čin simboličkog IZVINJENJA u kojem se jedna muška grupacija – muški članovi AbB-a u ime muškog roda simbolički izvinjavaju ženskom rodu za sveopšte i dugotrajno ruženje i sramoćenje ženskog tela (**bodi-šejming** ili **bodi-šejmovanje**) od strane muškaraca i patrijahalne kulture uopšte; Zaustavimo više sve-prisutni **bodišejming**; Kakav je ovo nekorektni **bodišejming** i ejdžizam (PHPCJ); Osim straha od seksualnog napada, mnoge Francuskinje se plaše primedbi o svom telu. Stomak, zadnjica i grudi su delovi tela koji se najčešće komentarišu, a čak 16 odsto žena je već bilo žrtva **bodišejminga**. (интернет извори)

Отприлике истовремено, како се чини на основу РНРСЈ и потврда у електронском корпусу SrWas, јавља се у српском јавном дискурсу, превасходно у комуникацији корисника друштвених мрежа, и глагол *бодишејмовати*, у значењу 'дискриминисати неку особу, најчешће жену, због њеног физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог'. Овај глагол деривиран је према једном од уобичајених творбених модела у српском језику када је посреди адаптација глаголских англицизама, дакле, од енглеске основе (добитене одбацивањем *-ing* наставка) и глаголског суфикса *-овати*, а примери у речничком чланку указују на културолошку условљеност и уобичајене разлоге за постојање овакве дискриминаторне појаве:

Razgovarala sam sa pet žena o načinima na koje **su bile bodišejmovane** – zbog toga što su imale mastektomiju, zbog oboljenja kože, ili zbog toga što nisu smršale; Kendis Svonpul morala je da stane u odbranu svog tela, nakon što su je hejteri prozvali zbog toga kako izgleda posle porođaja, iako je od rođenja njenog drugog sina prošlo tek dve nedelje. [...] Nakon veoma grubih komentara, Kendis je napisala da ne dozvoljava da je **bodišejmuju**. – Ovo sam ja 12 dana nakon što sam rodila sina. Ako imate nešto loše da kažete – pogledajte sebe. Društvo ume da bude veoma okrutno. Ženama su nametnuti potpuno nerealni standardi lepote. Ne stidim se svog tela ni toga kako ono izgleda nakon porođaja; U judeo-hrišćansko-islamskom civilizacijskom krugu, muče, tlače, tuku, pod-jarmljuju, izrabljuju, potiskuju i **bodišejmuju** (sramoćenje ili ruženje ženskog tela) (PHPCJ).

У употреби је и одговарајућа глаголска именица *бодишејмовање* 'дискриминисање неке особе, најчешће жене, због њеног физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог', коју РНРСЈ региструје и потврђује одговарајућим примерима:

Strings smatra da debljina nije „svuda univerzalno veličana ili osuđivana”, već se njeno značenje „vezuje za rasu onog koji je poseduje”. Rasa nije jedini faktor

koji utiče na **bodi-šejmovanje**. Drugi su vera i klasa; Iz priložene ankete može se zaključiti da su devojke uglavnom nesigurne kada je u pitanju njihov fizički izgled, kao i da gaje zebnju i osećaju odgovornost prema svom 'letnjem telu', koje će biti podložno pogledima drugih. Žene očekuju osudu ... Da li to prepoznaju kao **bodi šejmovanje** ili smatraju normalnim? (PHPCJ); Nije mi jasan Vučićevićev koncept **body šejmovanja** Žakline Tatalović, kad na svakoj fotki koju je okačio koleginica izgleda kao bomba (Твитер).

О високом степену адаптираности неке нове речи увек сведочи развојеност њеног творбеног гнезда, што у овом случају потврђује и лексема којом се именује вршилац радње – *бодишејмер*, забележена у РНРСЈ ('особа која дискриминише друге људе, најчешће жене, због њиховог физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог'), а у нашем корпусу и фемининатив *бодишејмерка*, те придев *бодишејмерски*, у значењу 'који се односи на бодишејмере, који је карактеристичан за бодишејмере' (налазимо *бодишејмерски говор*, *бодишејмерски коментар*, *бодишејмерска опаска*).

Bodi šejmeri i osobe koje se rugaju nečijem izgledu hoće da ruše vlast. Kandidat opozicije će sigurno biti neki maneken, Boris možda?; Evo sam sad i **bodi-šejmer** jer ne volim kad se ljudi nude po internetu (PHPCJ); Nema veze kako žena stvarno izgleda - **bodišejmeri**, makar izgledali kao dno kontejnera, misle da ona postoji u njihovom pogledu; Nezadovoljstvo telom i strah od **bodišejmera** sprečavaju žene da uživaju na plaži (Твитер).

Као што видимо, концепт *бодишејминга* врло је присутан у српској лингвокултурној заједници. Овај појам означава критику женског тела, било да је у питању прекомерна тежина, претерана мршавост, или неки други облик одступања од општеприхваћених друштвених стандарда лепоте. Жене су често изложене негативним коментарима о свом физичком изгледу, што доводи до повећаног притиска да се уклапају у идеалне норме. Овом групом неологизама посредно се, с једне стране, потврђују налази до којих смо дошли проучавањем пејоратива у сфери ЧОВЕК у српском језику, будући да смо регистровани више стотина лексичких јединица у овој тематској скупини којима се жена погрдно именује на основу физичког изгледа, и то према неколиким критеријумима – на основу општег утиска о њеном изгледу, који се оцењује као 'ружан'; на основу висине или дебљине; и на основу предимензионираности, неразвијености или неправилног облика неког дела тела. Код жена су приликом бодишејминга често у фокусу атрибути сексуалности и колективна стигма је усмерена према особама које изгледом превазилазе пожељну меру, ка било ком делу скале (исп. Јовановић 2023).

5.2. Ејџизам

Други неологизам који анализирамо у циљу осветљавања стереотипа у српској лингвокултурној заједници јесте *ејџизам*. Посреди је глобално присутан англицизам, добијен од енглеске именице *age*, у значењу 'животна доб, узраст, године живота' и односи се на предрасуде, стереотипе и вербалну дискриминацију старијих људи уопште. Ипак, анализа јавног дискурса, тачније примери из електронских медија, као и из разговорног језика репрезентованог коментарима читалаца на вести на различитим информативним и забавним порталима, показују да је *ејџизам* као глобална културолошка појава чешће усмерен према женама и у контекстима где је фокус на женама његова манифестација је нарочито оштра. У глобалном савременом друштву које често фаворизује младост, жене које старе су суочене са специфичним друштвеним изазовима. *Ејџизам* у разговорном језику се очитује кроз предрасуде које постављају жене у позицију где њихова вредност опада како године пролазе, при чему примери показују да је стигма старости врло променљива, и може бити усмерена чак и ка женама у 30-им, често 40-им, а најуобичајеније 50-им и 60-им годинама, када се на њих реферише као на „непотребне“ за друштвене, професионалне сфере, а посебно за сферу сексуалности или репродукције – на плану израза налазимо конструкције попут „коме треба“, „шта ће ти“, па следи пејоратив или неки експресив повишеног степена негативне тоналности (*тетка, распуштеница, половњача* и сл.).

Неологизам *ејџизам* такође је забележен у првој књизи *Речника нових речи у српском језику*, и дефинисан као 'стереотипи, предрасуде и дискриминација на основу животне доби'.

Ejdžizam se ... ispoljava u pristupu tržištu rada, uslugama zdravstvene zaštite, bankarskim uslugama, ali i unutar samih porodica starijih; **Ejdžizam** može skratiti životni vek, zaključak je analize istraživanja koja su sprovedena u 45 zemalja sveta, uključujući i Srbiju; **Ejdžizam** utiče na političke, ekonomske i pravne aspekte čovekovog života, ali su najispitivanije posledice koje ejdžizam ima po mentalno zdravlje starijih ljudi, kao i njihovu zapošljivost; Sa izuzetkom pojedinih još uvek postojećih plemenskih zajednica u kojima se kult starosti izuzetno poštuje, **ejdžizam** je globalna pojava (PHPCJ)

Као и у случају лексеме *бодишејминг*, можемо констатовати да у нашем лексичком систему постоји и развијено деривационо гнездо, што на плану форме говори о творбено-морфолошкој адаптираности ове лексеме, а на семантичком и концептуалном плану, као одразу социлошких појава и културних образаца, да постоји читав друштвен-

ни оквир, тачније сценарио кроз који се манифестује стереотип старости. Наиме, постоји *ејџиста* и *ејџистички* ставови, *ејџистичке* предрасуде, а сугерише се и постојање *ејџистичког* доба.

У РНРСЈ такође је регистрована именица којом се означава вршилац радње – *ејџиста* и дефинисана као 'особа која има предрасуде према људима на основу њихове животне доби, која је подложна стереотипима о људима на основу њихове животне доби, која дискриминише људе на основу њихове животне доби'; у истом речнику налазимо и придев *ејџистички*, у значењу 'који се односи на ејџизам и ејџисте'.

Mladost je lepa, zanosna, nema tu ništa čudno. Ali opet su mi ti tzv. **ejdžisti** odbojni jer kad je to jedini kriterijum onda deluje kao nezreli pokušaj neakve unutrašnje kompezacije; Jedno istraživanje (Hawkins, 1996) pokazalo je da su mladi muškarci veći „**ejdžisti**” od mlađih žena. Mladići su pokazali da imaju mnogo negativnije stavove prema starijim ženama (PHPCJ).

Ali kako je mim sve više počeo da ulazi u glavni tok, neki su počeli da tvrde da je on seksistički i **ejdžistički**; Za-nimljivo je da isti **ejdžistički** tretman u domaćim tabloidima nikako ne važi za zvezde folka: nikad nisam videla naslov da npr. Ražnatović „izgleda dobro uprkos činjenici da je čak u petoj deceniji”; One su rekle da su diskriminativni, **ejdžistički** stavovi i prakse posebno izraženi kada su u pitanju starije žene koje su udovice ili žive same, starije žene sa invaliditetom, žene sa sela; „Čelavi degenerik”, pored toga što implicira da je biti bez kose nešto loše (a u **ejdžističkoj** civilizaciji i to je forma diskriminacije), esencijalizuje i dezavuiše kompletnu ličnost baš kroz stereotip o tome kako „primitivno” obezbeđuje obično izgleda; **Ejdžistički** stereotipi i predrasude su rasprostranjeni širom sveta (PHPCJ).

5.3. Бумер

Стереотипи о старости представљају значајан друштвени проблем који није ограничен само на жене, већ утиче на све старије особе. Иако се стереотипи о старости често повезују са женама, јер друштво од њих очекује да изгледају младо и атрактивно, *ејџизам* је глобални феномен који погађа све узрасте, укључујући и мушкарце. О томе у лексичком систему неологизама на друштвеним мрежама и у разговорном језику сведочи промена значења, тачније семантичка дисперзија лексеме *бумер*.

Када се завршио Други светски рат, почевши од 1945. године наступа *бејби бум*. Будући да је овај период експлозивног наталитета трајао до 1965. године, генерација названа *бејби бумери* или *бумери* обухвата рођене између 1945. и 1965. године. Њени припадници традиционално су сматрани привилегованима, јер су захваћени проспе-

ритетом насталим након рата и имали су прилике за квалитетнији живот, у пословно-економском и друштвеном смислу. У већини контекста у којима се појављује лексема *бумер* у веб-корпусу ПРДС, на представнике ове генерације реферише се неутрално, при чему се апострофира традиционални однос према раду, финансијска стабилност омогућена просперитетним историјским контекстом, могућност путовања, уживања у привилегијама развијенијег потрошачког друштва, социјалне збринутости (здравствено, пензијско осигурање и сл.).

Новија употреба, међутим, сугерише да се, англицизам *бумер* (*бејби бумер*) неретко користи с негативном конотацијом, имплицирајући да су старије особе – нарочито припадници старије генерације – застареле, технолошки неписмене, па чак и неприлагођене савременим друштвеним нормама. Оваква употреба и семантичка дисперзија лексеме *бумер* рефлектује предрасуде о старијим особама као репрезентима неког мање пожељног, „преживелог“ друштвеног модела, што се може сматрати врстом дискриминације према старости. У таквим контекстима, старији људи се често перципирају као мање релевантни, упркос реалности у којој многи старији појединци представљају да буду активни, иновативни и да доприносе друштву на бројне начине. Ниједан од три тома РНРСЈ не бележи лексему *бумер*, што је и очекивано, јер она, имајући у виду временски критеријум уласка нове лексичке јединице у систем, није потпуни неологизам, али у већем броју реализација у корпусу ПДРС и изворима на интернету – региструјемо ново, пејоративно значење, где се препознају конотативне семантичке компоненте 'који није пожељан', 'према коме се изражава презир', 'који се не одобрава' и сл.

Za Bejbi **bumere**, koji se ili plaše tehnike ili je prosto ne razumeju (koriste mobilne telefone ili e-mail samo za posao, inače ih ne bi uopšte ni koristili), nove generacije im deluju kao da nisu potpuno posvećene poslu koji obavljaju; Dobro je **bumeri**, dobro, kivni ste sto ste bacili period zivota na vojsku i sto ne znate vaspitati decu i losi ste roditelji pa te obaveze hocete na druge da prebacite; Pa naravno, **bumeri** su unakazili ovu drzavu i onda svo njihovo djubre treba mladji da ciste; Mozda ti ljudi citaju knjige na svom telefonu, i to je dosta ekologicnije u odnosu na citanje knjiga starih 30 godina. Nek neko objasni **bumerima** da je njihovo doba proslo i da je sad digitalno vreme; Dok smo bili pod sankcijama i vizama, generacija X je pokazala glupim **bumerima** kako se puca, kako se švercuje benzin, kako se valjaju devize, kako se skidaju patike ... i kako se svojeručno obara režim Slobodana Miloševića; Rešenje [saobraćajnog problema] podrazumeva deautomobilizaciju grada što debeli američki **bumeri** ne mogu da private (PDRS 1.0)

Ејџизам и његове манифестације у језику стварају негативну перцепцију старости као нечега што треба избегавати, уместо прихватити као природни део људског искуства, услед чега се *бумери* етикетирају, апострофирају и извргавају подсмеху. Овај језички оквир има озбиљне друштвено-културне последице, не само за старије особе, већ и за друштво у целини, јер доприноси дискриминацији која се темељи на годинама, те која имплицира промену у колективном систему вредности и непоштовање искуства и мудрости као потенцијала старијих генерација. Употреба речи *бумер* у оваквим контекстима у српском језику имплицира „застарелост“ и неспособност да се особа која је предмет номинације адаптира на нове технологије или друштвене норме, чиме се одражава дубоко укоревени стереотип да старији људи постају мање релевантни у модерном друштву.

6. Уместо закључка

У раду су анализирани неологизми *бодисејминг*, *ејџизам* и *бумер* у српском језику, са посебним освртом на њихово значење и употребу у јавном дискурсу – у језику медија и комуникацији међу корисницима друштвених мрежа. Ове лексеме посматране су као језички маркери савремених вредносних оријентација, тачније као релативно нови лексички репрезентатни стереотипне перцепције физичког изгледа и старости у српској лингвокултури. Циљ је био да се на неколиким примерима неологизама који су заживели у савременом језику и забележени су у неолошким речницима, а којима се именују врло распрострањене дискриминаторне социолошке појаве – потврде неки увиди о стереотипима везаним за физички изглед (превасходно жена), те негативну оцену и ниподаштавање старијих особа у српској друштвено-језичкој заједници. Пошли смо од релевантних социолошких теорија и увида истраживача заинтересованих за питање телесности, императива лепоте и физичког изгледа жене у савременом друштву, посебно у дигиталној ери; затим се осврнули на радове српских лингвиста који су кроз творбено-семантичку и лингвокултуролошку анализу различитих типова лексичких јединица указали на стереотипе везане за изглед и животну доб, те кроз анализу примера из РНРСЈ и из различитих извора на интернету дошли до закључка да посматране нове лексеме заправо само одражавају и на специфичан начин перпетуирају негативне стереотипе о женама и старењу у српској лингвокултури.

ИЗВОРИ

- PHPCJ: Оташевић Ђ., М. Николић, В. Ђорђевић, Речник нових речи у српском језику 1, Београд, Институт за српски језик САНУ, 2022.
- PDRS 1.0. Веб-корпус *Serbian Web Corpus* PDRS 1.0, креиран у оквиру пројекта *Јавни дискурс у Републици Србији*. <https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=pdrs10>.
- SrWac: *Serbian Web Corpus*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI. https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=srwac&struct_attr_stats=1&subcorpora=1

ЛИТЕРАТУРА

- Ајдачић, Д. 2020. Називи жена и глобализација – англицизми у српском језику. *Новоречје* 3, 29–42.
- Бартмињски, Ј. 2011. *Језик – Слика – Свет*. Београд: Slovo Slavia, 2011.
- Бартмињски, Ј. 2019. О профилисању појмова с тачке гледишта когнитивне етнолингвистике. У: Д. Ајдачић (ур.). *О вредностима у српском језику* 2. Београд: Алма, 7–36.
- Воркачев С. Г. 2001. Лингвокултурологија, језикова личност, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании, *Филологические науки*, стр. 64–72.
- Драгићевић, Р. 2010. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Драгићевић Р. 2024. *Лексиколошка лингвокултурологија*, Нови Сад: Матица српска.
- Јовановић, В. 2010. *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовановић, Ј. 2018. *Лексика погрдног значења у именовању човека у српском језику*. Необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Јовановић, Ј. 2023. „Лексичка пејорација као одраз језичке слике света и родних стереотипа у српској култури”, у: I. Živančević-Sekeruš, Z. Papanović, Ž. Milošević [ur.], *Dvanaesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura, zbornik radova*, Univerzitet u Novom Sadu: Filozofski fakultet, 2023, 383–397.
- Маслова, В. А. 2001. *Лингвокултурологија: учебное пособие для студентов высших учебных заведений*, Москва: Издательский центр „Академия”.

- Поповић, Јб. 2006. Гендерни аспект језичке слике стварности Украјинаца и Срба, *Славистика*, X, Београд: Славистичко друштво Србије, 68–85.
- Ристић, С. 2004. *Експресивна лексика у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РМС: Речник српскохрватскога књижевног језика, I–VI, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1976.
- РСЈ: Речник српскога језика, Матица српска, Нови Сад, 2007.
- РЛТ: *Речник лингвистичких термина*, Институт за српски језик САНУ, <https://www.lingvistickitermini.rs/>

*

- Bordo, S. 1993. *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*. Berkeley: University of California Press.
- Birešev, A. 2006. Burdijeova teorija muške dominacije, u: Nemanjić, Miloš, Ivana Spasić (ur.) *Nasleđe Pjera Burdijea: pouke i nadahnuća*, 199–225. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- Foucault, M. 1977. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, New York: Pantheon Books.
- Goffman, E. 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Lippmann, W. 1922. *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Mulvey, L. 1975. Visual Pleasure and Narrative Cinema. *Screen*, vol. 16, no. 3, 1975, 6–18.
- Sontag, S. 1972. The Double Standard Of Aging, *Saturday Review of Literature*, 39 (1972), 29–38

Jovana Jovanović

(Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade)

BODY SHAMING AND AGEISM – NEW WORDS ON SOCIAL MEDIA AS INDICATORS OF STEREOTYPES AND VALUES IN SERBIAN LINGUOCULTURE

Summary

The paper analyzes the neologisms *body shaming*, *ageism*, and *boomer* in contemporary Serbian, with special attention to their sociological and cultural conditioning, lexical-semantic characteristics, and usage in the discourse of social media. These expressions are examined as lexical indicators of

deeply rooted stereotypes concerning physical appearance and aging, especially in relation to women. The study explores how language reflects and reinforces social values and norms, and to what extent new words confirm or challenge dominant perceptions in Serbian linguaculture. The corpus used for the analysis includes internet sources, the electronic corpora PDRS and Sr-WaC, and the *Dictionary of New Words in the Serbian Language*.

Key words: stereotype, physical appearance, old age, body shaming, ageism, linguoculture.